

WYPADEK MNIEJSZEJ WAGI W POLSKIM PRAWIE KARNYM

BLANKA STEFAŃSKA *

1. WPROWADZENIE

Ustawodawca w stosunku do niektórych przestępstw stypizowanych w kodeksie karnym przewidział wypadek mniejszej wagi, nie definiując tego pojęcia, co powoduje istotne trudności nie tylko w ocenie tego rodzaju wypadków, ale także w określeniu jego charakteru jurystycznego. Wynikają one z faktu, że – jak zauważa się w doktrynie – wypadek mniejszej wagi jest konstrukcją z pogranicza typu przestępstwa i wymiaru kary¹.

Są to problemy ważne, gdyż w praktyce mogą wpływać na ocenę prawnokarną czynu zabronionego².

W kodeksie karnym wypadek mniejszej wagi jest przewidziany co do przestępstw: uchylania się do służby wojskowej (art. 144 § 2); sprzedajności pełniącej funkcję publiczną (art. 228 § 2); przekupstwa (art. 229 § 2); płatnej protekcji czynnej (art. 230 § 2); płatnej protekcji biernej (art. 230a §2); łapownictwa wyborczego (art. 250a § 3); fałszerstwa dokumentu (art. 270 § 2a); fałszerstwa intelektualnego (art. 271 § 2); kradzieży (art. 278 § 3); kradzieży z włamaniem rozboju, kradzieży rozbójniczej i wymuszenia rozbójniczego (art. 283); przywłaszczenia (art. 284 § 3); oszustwa (art. 286 § 3); oszustwa komputerowego (art. 287 § 2); uszkodzenia mienia (art. 288 § 2); paserstwa umyślnego (art. 291 § 2); korupcji gospodarczej (art. 296a § 3); nieprowadzenia dokumentacji działalności gospodarczej (art. 303 § 3); fałszowania pieniędzy (art. 310 § 3); wprowadzenia w błąd organu wojskowego (art. 342 § 2); samowolnego użycia statku (art. 361 § 2); samowolnego użycia pojazdu mechanicznego (art. 362 § 2).

* dr, adiunkt na Wydziale Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego w Warszawie

¹ T. Bojarski, *Odmiany podstawowych typów przestępstw w polskim prawie karnym*, Warszawa 1982, s. 142.

² K. Doroszewska, *Znaczenie klauzuli „wypadku mniejszej wagi” w polskim prawie karnym*, s. 103, <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/14904/1/07-Doroszewska.pdf> [dostęp: 13.12.2016].

2. CHARAKTER PRAWNY WYPADKU MNIEJSZEJ WAGI

Wypadek mniejszej wagi nie jest uregulowany w części ogólnej kodeksu karnego, a jest związany z określonymi typami czynów zabronionych, co w piśmiennictwie traktuje się jako wyraz ograniczenia przez ustawodawcę jego stosowania do kilku wyselekcjonowanych typów czynów zabronionych³. Nie jest jednak jasny jego charakter. W doktrynie uznaje się, że wypadek mniejszej wagi:

1) jest typem uprzywilejowanym⁴, utworzonym przez dodanie do przepisu określającego typ podstawowy klauzuli „wypadku mniejszej wagi”. Wypadek

³ K. Doroszevska, *Znaczenie klauzuli...*, s. 107.

⁴ W. Wolter, *Uprzywilejowane typy przestępstw*, PiP 1976, nr 1–2, s. 110; I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1989, s. 436; A. Gubiński, *Zasady prawa karnego*, Warszawa 1975, s. 183; idem, *Podstawowe pojęcia nauki o przestępstwie*, Warszawa 1988, s. 214; idem [w:] I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1973, s. 600 i 613; A. Zelga, Glosa do wyroku SN z dnia 19 marca 1970 r., Rw. 179/70, OSP 1971, nr 4, poz. 67; idem, *Wypadki przestępstw mniejszej wagi*, Pal. 1972, nr 1, s. 62; W. Kubala, *Wypadek mniejszej wagi*, WPP 1972, nr 3, s. 328; idem; Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 maja 1980 r., V KRN 90/80, Pal. 1982, nr 4, s. 90; F. Tarnowski, *Wypadek przestępstwa mniejszej wagi*, Zeszyty Naukowe IBPS 1980, nr 13, s. 40–52; idem, Glosa do wyroku SN z dnia 14 maja 1980 r., V KRN 90/80, NP 1981, nr 10–12, s. 246; I. Brulikowska [w:] J. Waszczyński (red.), *Prawo karne w zarysie. Część szczególna*, Łódź 1981, s. 158 i 163; W. Świda, *Prawo karne*, Warszawa 1989, s. 479; M. Wąsek, Glosa do wyroku SA w Lublinie z dnia 8 sierpnia 1996 r., II AKa 91/96, Prok. i Pr. 1997, nr 5, s. 65; M. Surkont, *Łapownictwo*, Sopot 1999, s. 64 i 68; P. Palka, M. Reut, *Korupcja w nowym kodeksie karnym*, Kraków 1999, s. 48–49; J. Skorupka, *Typy przestępstw korupcyjnych po noweli kodeksu karnego z 13.06. 2003 r.*, [w:] L. Bogunia (red.), *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. XV, Wrocław 2004, s. 145; R.A. Stefański, *Przestępstwo czynnej płatnej protekcji (art. 230a k.k.)*, Prok. i Pr. 2004, nr 5, s. 15; idem, *Przestępstwo korupcji gospodarczej (art. 296a KK)*, Prok. i Pr. 2004, nr 3, s. 50; M. Szwarczyk [w:] T. Bojarski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 561 i 571; O. Górniok [w:] O. Górniok, S. Hoc, M. Kalitowski, S.M. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks karny. Komentarz*, t. II, Gdańsk 2005, s. 388 i 400; R. Góral, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2007, s. 480; A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 592 i 604; B. Michalski [w:] A. Wąsek, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Komentarz do artykułów 222–316*, t. II, Warszawa 2010, s. 935; A. Artymiak, *Kłopotliwe konsekwencje kazuistycznej ustawy karnej w aspekcie prawa do rozpoznania sprawy przez sąd właściwy – zagadnienia wybrane*, [w:] P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Prof. A. Zolla*, t. II, Warszawa 2012, s. 1578; G. Łabuda [w:] J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 1068; M. Gałazka [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 1022; P. Bogacki, *Wypadek mniejszej wagi jako typ uprzywilejowany przestępstwa rozboju*, Mon. Praw. 2014, nr 16, s. 851–852; T. Oczkowski [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 1679; E. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 1514; J. Lachowski [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 1198; J. Potulski, *Typ uprzywilejowany korupcji urzędniczej – wypadek mniejszej wagi*, Gd. Stud. Praw. 2010, nr 24, s. 383–384; J. Brzezińska, *Kilka uwag o „wypadku mniejszej wagi”*, [w:] *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, T. Kalisz (red.), t. XXXI, Wrocław 2014, s.50; M. Kulik [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 746 i 259; P. Bachmat, *Pełnienie funkcji publicznej w państwie obcym lub organizacji międzynarodowej jako przesłanka odpowiedzialności za przestępstwa sprzedajności i przekupstwa (art. 228 § 6 k.k. i art. 229 § 5 k.k.)*, Prawo w Działaniu 2015, nr 23, s.124, 131, 137; wyrok SN z dnia 14 sierpnia 1975 r., Rw 898/75, OSNKW 1975, nr 12, poz. 169; wyrok SN z dnia 21 września 1988 r., V KRN 186/88, OSNPG 1989, nr 3, poz. 42; wyrok SN z dnia 15 października 1996 r., IV KKN 247/96, Prok. i Pr. – wkł. 1997, nr 4, nr 4; postanowienie SN z dnia 13 czerwca 2002r., V KKN, OSNKW 2002, nr 9–10, poz. 73; wyrok SA w Katowicach z dnia 2 sierpnia 2001 r., II AKa 284/01, OSN Prok. i Pr. 2002, nr 5, poz. 9; wyrok SA w Krakowie z dnia 5 czerwca 2002 r., II AKa 128/02, KZS 2002, Nr 6, poz. 16;

mniejszej wagi jest specyficznym znamieniem uprzywilejowującym⁵, będącym zbiorem różnych elementów o charakterze przedmiotowym lub podmiotowym⁶. Zwraca się uwagę, że przy kwalifikacji konkretnego czynu jako wypadku mniejszej wagi decydujące znaczenie mają te same okoliczności, które decydują o umieszczeniu w zestawie znamion typu pozostałych znamion modyfikujących, tj. okoliczności wpływające na ujemną treść danego czynu⁷.

2) jest dyrektywą wymiaru kary dotyczącą niektórych typów czynów zabronionych, gdyż typ uprzywilejowany czynu zabronionego powinien zawierać w sobie znamiona typu podstawowego czynu zabronionego oraz znamię dodatkowe, w istotny sposób modyfikujące charakter dokonanego czynu, a wypadek mniejszej wagi obejmuje identyczny zespół znamion, co podstawowy typ przestępstwa⁸. Podkreśla się, że inna sankcja karna przewidziana za czyn stanowiący wypadek mniejszej wagi nie może uzasadniać ujmowania tej instytucji jako typu uprzywilejowanego, ponieważ w istocie typ podstawowy i typ uprzywilejowany różniłyby się wówczas jedynie stopniem społecznej szkodliwości, a nadto przemawia za tym zasada określoności prawa karnego, gdyż wypadek mniejszej wagi powoduje zbyt wiele wątpliwości co do okoliczności czynu zabronionego⁹. Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że „Istota tej normy nie polega bowiem na modyfikacji znamienia (znamion), prowadzącej do stworzenia typu odbiegającego od typu podstawowego. Zachowuje ona niezmienny zespół znamion typu, od którego zależy, albowiem wyczerpuje je w całości i niczym nie wykracza poza nie. Stanowi nie tyle odmianę typu podstawowego, ile – wyodrębniony z tego typu i zgeneralizowany w odrębnym przepisie – zbiór czynów, tylko ze względu na ich wagę (mniejszą)”¹⁰. Trafnie wskazuje się w literaturze, że gdyby instytucja ta miała stanowić dyrektywę wymiaru kary, zostałaaby umieszczona w części ogólnej kodeksu karnego¹¹.

⁵ R.A. Stefański, *Okoliczności uzasadniające przyjęcie „wypadku mniejszej wagi”*, Prok. i Pr. 1996, nr 12, s. 125; M. Wąsek, *Glosa...*, s. 65; E. Plebanek, *Wypadek mniejszej wagi – kilka uwag na temat charakteru instytucji*, CzPKiNP 2011, nr 1, s. 85.

⁶ K. Banasik, *Typ uprzywilejowany czynu zabronionego*, Prok. i Pr. 2013, nr 9, s. 48.

⁷ E. Plebanek, *Wypadek mniejszej wagi...*, s. 85.

⁸ K. Buchała, *Glosa do wyroku z dnia 9 października 1996 r.*, V KKN 79/96, PiP 1997, nr 9, s. 112; J. Bafia [w:] J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, t. 2, Warszawa 1987, s. 238; Z. Cwiakalski [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. II, Warszawa 2013, s. 228; K. Banasik, *Wypadek mniejszej wagi w prawie karnym*, Prok. i Pr. 2008, nr 3, s. 54–55; P. Lewczyk, *Wypadek mniejszej wagi w polskim kodeksie karnym (uwagi de lege lata i postulaty de lege ferenda)*, Prok. i Pr. 2008, nr 7–8, s. 30 i 32; idem, *Glosa do wyroku SN z dnia 26 listopada 2008 r.*, II KK 79/08, OSP 2010, nr 3, s. 34; A. Zoll [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Komentarz. Część szczególna*, t. II, Kraków 1999, s. 758–759; M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. III, Warszawa 2008, s. 189; wyrok SN z dnia 16 kwietnia 1984 r., Rw 167/84, OSNKW 1984, nr 11–12, poz. 120; postanowienie SN z dnia 18 czerwca 2002 r., V KKN 544/00, OSNKW 2002, nr 9–10, poz. 73; wyrok SN z dnia 24 kwietnia 2002 r., II KKN 193/00 Prok. i Pr., – wkł., 2003, nr 5, poz. 12; wyrok SA w Katowicach, z dnia 12 sierpnia 2004 r., II Aka 234/04, Prok. i Pr. – wkł., 2005, nr 7–8, poz. 30 wyrok SA w Katowicach z dnia 25 stycznia 2001 r., II Aka 8/01, OSA 2001, nr 5, poz. 27.

⁹ P. Lewczyk, *Wypadek mniejszej wagi...*, s. 31.

¹⁰ Wyrok SN z dnia 14 listopada 1997 r., V KKN 4/97, OSNKW 1998, nr 3–4, poz. 17 z glosą aprobującą S. Zabłockiego, OSP 1998, nr 9, poz. 152 i tegoż takimi jego uwagami, Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego – Izba Karna, Pal. 1998, nr 3–4, s. 175.

¹¹ K. Banasik, *Typ uprzywilejowany...*, s. 48; E. Plebanek, *Wypadek mniejszej wagi...*, s. 81–98.

3) jest uprzywilejowaną postacią czynu, gdyż wypadek mniejszej wagi może być ustalony tylko *in concreto*, a nie można *in abstracto* wskazać znamion tego typu przestępstwa¹².

4) jest czynem, którego stopień społecznej szkodliwości, ze względu na wszystkie lub niektóre okoliczności wymienione w art. 115 § 2 k.k. sytuuje się na takim poziomie, że odpowiada ustawowemu określeniu wypadek mniejszej wagi¹³; jest to stopień nieznaczny¹⁴.

Spośród przedstawionych wyżej koncepcji – mając świadomość, że za każdą z koncepcji przemawiają ważne racje – największe uzasadnienie aksjologiczne ma pierwsza z nich. Przemawia za nią, poza przytoczonymi już argumentami, przede wszystkim to, że wypadki mniejszej wagi przewidziane są w odrębnych przepisach zawierających odrębne sankcje, z wyjątkiem art. 310 § 3 k.k., który przewiduje możliwość zastosowania – w wypadku mniejszej wagi – nadzwyczajnego złagodzenia kary.

Typy uprzywilejowane charakteryzują się tym, że do znamion typu podstawowego dodaje się dodatkowe znamiona i grozi za nie odrębna, samodzielna, łagodniejsza sankcja karna. Zasadnie w doktrynie zwraca się uwagę, że o typie uprzywilejowanym przestępstwa można mówić wówczas, gdy ustawa wprowadza przepis szczególny dotyczący przestępstwa rodzajowego oraz przewidziana jest odrębna sankcja karna¹⁵. Jednakże brak samodzielnej sankcji art. 310 § 3 k.k. nie stanowi przeszkody do przyjęcia w stosunku do niego omawianej koncepcji, gdyż w literaturze trafnie przyjmuje się, że przestępstwem uprzywilejowanym jest przestępstwo, za które grozi odrębna samoistna sankcja karna lub przewiduje nadzwyczajne złagodzenie kary¹⁶.

Instytucje dotyczące wymiaru kary określone są w części ogólnej kodeksu karnego, a wyjątkowo w części szczególnej, np. dopuszczenie „w wyjątkowych wypadkach” nadzwyczajnego złagodzenia kary albo odstąpienia od jej wymierzenia (art. 150 § 2 k.k. i art. 264a § 2 k.k.¹⁷). Trafnie zauważa się w doktrynie, że opisy zachowania zabronionego są formułowane w przepisach części szczególnej kodeksu, a z zasady przepisy części ogólnej, ze swej istoty, nie nadają się do traktowania ich jako okoliczności modyfikujących¹⁸. W literaturze słusznie twierdzi się, że nie można mówić o typie uprzywilejowanym w sytuacji, gdy chodzi o okoliczność objętą przepisem natury ogólnej, zawartej zazwyczaj w części ogólnej kodeksu karnego, powodującej złagodzenie kary¹⁹.

¹² A. Barczak-Oplustil [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. II, Warszawa 2013, s. 1174; E. Plebanek, *Materiałne określenie przestępstwa*, Warszawa 2009, s. 146.

¹³ L. Wilk [w:] M. Królikowski (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Art. 222–316*, R. Zawłocki, t. II, Warszawa 2013, s. 543.

¹⁴ L. Wilk [w:] T. Dukiet-Nagórska (red.), *Prawo karne. Część szczególna i wojskowa*, Warszawa 2014, w. 416.

¹⁵ W. Wolter, *Uprzywilejowane typy...*, s. 110, T. Bojarski, *Odmiany...*, s. 154.

¹⁶ S. Śliwiński, *Polskie prawo karne*, Warszawa 1946, s. 82; T. Bojarski, *Odmiany...*, s. 154.

¹⁷ K. Banasik, *Typ uprzywilejowany...*, s. 47–48.

¹⁸ T. Bojarski, *Odmiany...*, s. 154.

¹⁹ S. Śliwiński, *Polskie prawo karne...*, s. 83.

Koncepcji tej nie podważa różny sposób ujęcia w wypadku mniejszej wagi w poszczególnych przepisach. Ustawodawca, statuuując odpowiedzialność za wypadek mniejszej wagi dodaje zwrot „w wypadku mniejszej wagi” do przepisu określającego typ podstawowy (art. 144 § 2, art. 228 § 1, art. 229 § 2, art. 230 § 2, art. 230a § 2, art. 250a § 3, art. 270 § 2a, art. 271 § 2, art. 278 § 1, art. 284 § 3, art. 286 § 3, art. 287 § 2, art. 288 § 2, 291 § 2, art. 296a § 3 art. 303 § 3, art. 342 § 3, art. 361 § 2, art. 362 § 2 k.k.) lub w odrębnym przepisie (art. 283 k.k.) ale nie powtarzając lub nie odsyłając do znamion typu podstawowego oraz przewidując łagodniejszą sankcję, Wyjątek stanowią art. 250a § 3 k.k. i art. 303 § 3 k.k., w których nastąpiło odesłanie do odpowiednich paragrafów przepisów określających typ podstawowy. Wypadek mniejszej wagi jest funkcjonalnie powiązany z typem podstawowym, w którym występują elementy opisowe typu²⁰. Słusznie w literaturze podkreśla się, że wszystkie znamiona przestępstwa uprzywilejowanego nie muszą być opisane w przepisie przewidującym ten typ, a są one uzupełnione przez odesłanie do paragrafu określającego typ podstawowy; zakodowana w nim treść normatywna musi być odczytana w powiązaniu z paragrafem poprzedzającym. Zgodnie bowiem z przyjętą techniką legislacyjną, w większości artykułów zawartych w części szczególnej kodeksu karnego dany artykuł odnosi się do jakiegoś typu przestępstwa, rozpoczynając jego opis w paragrafie pierwszym od znamion podstawowych, a następnie w kolejnych paragrafach, opisując znamiona modyfikujące²¹. Trafnie wskazuje się w doktrynie, że wypadek mniejszej wagi jest typem uprzywilejowanym nieokreślonym, tj. takim, którego łagodniejsza sankcja zależy może od różnych cech zdarzenia, których ustawodawca nie określa, pozostawiając to ocenie sądu w konkretnym wypadku²². Nie ma też znaczenia, czy przestępstwo uprzywilejowane jest określone w odrębnym przepisie, czy w odrębnej części przepisu określającego typ podstawowy²³.

Nie bez znaczenia jest fakt, iż w kodeksie karnym z 1932 r. konsekwencją przyjęcia przez sąd „przypadku mniejszej wagi” danego przestępstwa była możliwość zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary i wówczas przyjmowano, że jest to instytucja wymiaru kary²⁴. Trafnie zatem Sąd Najwyższy przyjmował, że „[p]rzypadek mniejszej wagi (...) ocenia się nie tyle z punktu widzenia przedmiotowych skutków przestępstwa, ile ze względu na osobę i przestępną wolę sprawcy, przedstawiającego wskutek tego mniejsze lub większe niebezpieczeństwo dla porządku prawnego, przy czym oczywiście i stan jego zdrowia może wywierać wpływ na tę ocenę”²⁵.

W kodeksie karnym z 1997 r. w wypadkach mniejszej wagi przewidziana jest odrębna sankcja karna, z wyjątkiem – jak już wskazywano – art. 310 § 3 k.k. Ponadto, w taki sam sposób były skonstruowane wypadki mniejszej wagi w kodeksie karnym z 1969 r., w którego uzasadnieniu wprost wskazano, że „Projekt traktuje wypadek

²⁰ P. Bachmat, *Pełnienie funkcji publicznej...*, s. 131.

²¹ K. Banasik, *Typ uprzywilejowany...*, s. 49.

²² I. Andrejew, *Podstawowe...*, s. 214; idem, *Polskie prawo karne...*, s. 121.

²³ S. Śliwiński, *Polskie prawo karne...*, s. 82–83.

²⁴ J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1938, s. 446; S. Glaser, A. Mogilnicki, *Kodeks karny z komentarzem*, Kraków 1934, s. 883; P. Bachmat, *Pełnienie funkcji publicznej...*, s. 130; E. Plebanek, *Wypadek mniejszej wagi...*, s. 81; J. Lewczyk, *Wypadek mniejszej wagi...*, s. 28; wyrok SN z dnia 17 lutego 1937 r., 2 K 1227/36, Zb. O. 1937, nr 8, poz. 231.

²⁵ Wyrok SN z dnia 26 marca 1935 r., III K 159/35, OSN(K) 1935, nr 11, poz. 472.

mniejszej wagi jako uprzywilejowany typ przestępstwa, nie zaś jako podstawę przewidzianego w części ogólnej nadzwyczajnego złagodzenia kary²⁶.

Nie sposób podzielić poglądu, że traktowanie wypadku mniejszej wagi jako typu uprzywilejowanego pozostaje w sprzeczności z zasadą *nullum crimen sine lege*, gdyż określa go wiele różnych czynników, których nie można nazwać znamionami czynu²⁷, dlatego że: po pierwsze, instytucja ta działa zawsze na korzyść sprawcy²⁸; po drugie, na ocenę czynu jako wypadku mniejszej wagi składa się wiele okoliczności niemożliwych do wykazania *in abstracto*, a występujących tylko *in concreto*. Słuszne jest stanowisko, że „wypadek mniejszej wagi” jest ujęciem znamion uprzywilejowujących w „skondensowanej postaci”, której zawartość jest znana, jednak w zależności od konkretnej sytuacji jej skład może mieć różne proporcje i jest wypadkową okoliczności określonych w art. 115 § 2 k.k. i nieumieszczonych w zestawie znamion typu podstawowego²⁹.

Opowiedzenie się za koncepcją, że wypadek mniejszej wagi jest instytucją wymiaru kary, zmuszałoby do traktowania sankcji zawartych w przepisach go przewidujących jako *non existent*, co byłoby fikcją, skoro w wypadkach mniejszej wagi *de facto* jest określone łagodniejsze zagrożenia karne. Uniemożliwiałyby to warunkowe umorzenie postępowania o takie przestępstwa³⁰, gdyż typy podstawowe przestępstw, co do których stworzone są wypadki mniejszej wagi, w większości są zagrożone karą pozbawienia wolności w górnej granicy powyżej 5 lat, co wyłącza możliwość warunkowego umorzenia postępowania (arg. ex art. 66 § 2 k.k.). Podzielić należy pogląd, że traktowanie wypadku mniejszej wagi jako instytucji wymiaru kary umożliwia jedynie osiągnięcie efektu podobnego do rezultatu uzyskiwanego w drodze nadzwyczajnego złagodzenia kary; okoliczności uzasadniającej uznanie danego czynu za wypadek mniejszej wagi są w dużej mierze okolicznościami przesądzającymi jednocześnie o zaistnieniu „szczególnie uzasadnionego wypadku” (art. 60 § 2 k.k.). Efekt, który powoduje wypadek mniejszej wagi można osiągnąć, stosując instytucję nadzwyczajnego złagodzenia kary³¹.

3. OKOLICZNOŚCI UZASADNIAJĄCE WYPADEK MNIEJSZEJ WAGI

W doktrynie i judykaturze nie ma zgody co do tego, jakie okoliczności wpływają na ocenę, czy zachodzi wypadek mniejszej wagi.

Przyjmuje się, że:

1) wypadek mniejszej wagi zależy od całokształtu okoliczności przestępstwa zarówno przedmiotowych jak i podmiotowych (teoria przedmiotowo – podmiotowa).

²⁶ Projekt kodeksu karnego oraz przepisów wprowadzających kodeks karny, Warszawa 1968, s. 147.

²⁷ K. Banasik, *Typ uprzywilejowany...*, s. 54; J. Lewczyk, *Wypadek mniejszej wagi...*, s. 31.

²⁸ W. Wolter, *Uprzywilejowane typy...*, s. 110; E. Plebanek, *Wypadek mniejszej wagi...*, s. 84.

²⁹ E. Plebanek, *Wypadek mniejszej wagi...*, s. 88–89.

³⁰ K. Banasik, *Typ uprzywilejowany...*, s. 49–50.

³¹ *Ibidem*, s. 50–51.

Jest ona dominująca³². W grę chodzą przede wszystkim elementy charakterystyczne dla danego rodzaju przestępstwa³³. Bierze się pod uwagę mniejsze lub większe skomplikowanie okoliczności przestępstwa, mniejszą lub większą doniosłość jego skutków, stopień napięcia złej woli³⁴. W doktrynie podkreśla się, że okoliczności dotyczące strony przedmiotowej i strony podmiotowej czynu jako w pełni charakteryzujące zawartość treściową czynu, pozwalają na dokonanie właściwej kwantyfikacji stopnia społecznego niebezpieczeństwa czynu i uznania go za wypadek mniejszej wagi³⁵. Zasadnie przyjmuje się, że okoliczności dotyczące strony przedmiotowej, jak i strony podmiotowej w pełni charakteryzują zawartość treściową czynu i pozwalają na dokonanie właściwej kwantyfikacji stopnia społecznego niebezpieczeństwa czynu i uznania danego czynu za wypadek mniejszej wagi³⁶. Elementy przedmiotowe, to przede

³² W. Wolter, *Uprzywilejowane typy...*, s. 109, A. Zelga, Glosa do wyroku SN z dnia 19 marca 1970 r., Rw 179/70, ..., s. 155; idem, *Wypadki mniejszej wagi...*, s. 67; W. Kubala, *Wypadki mniejszej wagi...*, s. 323; T. Bojarski, *Odmiany...*, s. 145; K. Buchała, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1989, s. 656; K. Buchała, Glosa do wyroku SN z 9 X 1996 r., V KKN 79/96..., s. 112; J. Brzezińska, *Kilka uwag...*, s. 50; R.A. Stefański, *Okoliczności...*, s. 125; T. Hajduk, *Wypadki przestępstw mniejszej wagi*, Prok. i Pr. 2002, nr 5, s. 57 i n.; eadem, Glosa do postanowienia SN z dnia 13 czerwca 2002 r., V KKN 544/00, PS 2005, nr 3, s. 100; R.A. Stefański, *Okoliczności...*, s. 125; D. Mucha, *Przestępstwo paserstwa jako wypadek mniejszej wagi*, *Ius Novum* 2009, nr 4, s. 78–79; E. Plebanek, *Materialne określenie przestępstwa...*, s. 146; E. Plebanek, *Wypadek mniejszej wagi...*, s. 81; O. Górniok [w:] O. Górniok, S. Hoc, M. Kalitowski, S. M. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wasek, *Kodeks karny...*, s. 288; R. Góral, *Kodeks karny...*, s. 480–481; M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas [w:] *Kodeks karny...*, s. 192; P. Bogacki, *Wypadek mniejszej wagi...*, s. 853; A. Artymiak, *Kłopotliwe konsekwencje...*, s. 1578–79; uchwała SN z dnia 22 grudnia 1978 r. VII KZP 23/77, OSNKW 1979, nr 1–2, poz. 1; uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 15 lipca 1971 r., VI KZP 42/70, OSNKW 1971, nr 11, poz. 163 z głosem A. Zelgi, NP 1972, nr 1, s. 138 i nast.; uchwała SN z dnia 22 grudnia 1978 r., OSNKW 1979, nr 1–2, poz. 1; wyrok SN z dnia 18 lutego 1981 r., V KRN 333/80, OSNPG 1982, nr 1. poz. 5; wyrok SN z dnia 9 października 1996 r., V KKN 79/96, OSNKW 1998, nr 1–2, poz. 5; wyrok SN z dnia 4 kwietnia 1997 r., V KKN 6/97, Prok. i Pr.-wkł. 1997, nr 10, poz. 7; wyrok SN z dnia 8 października 1997 r., V KKN 226/96, Prok. i Pr.-wkł. 1998, nr 4, poz. 3; wyrok SN z dnia 13 czerwca 2002, V KKN 544/2000, OSNKW 2002, nr 9–10, poz. 73; postanowienie SN z dnia 21 sierpnia 2008 r., V KK 257/08, LEX nr 449083; postanowienie SN z dnia 22 grudnia 2010 r., II KK 279/10, OSNwSK 2010, nr 1, poz. 2550; wyrok SA w Lublinie z dnia 8 sierpnia 1996 r., II AKa 91/96, Prok. i Pr.-wkł. 1997, nr 5, poz. 65 z głosem aprobującą M. Wasek, Prok. i Pr. 1997, nr 5, s. 65–71, wyrok SA w Białymstoku z dnia 22 lutego 1996 r., II AKa 17/96, KZS 1996, nr 5–6, poz. 94; wyrok SA w Białymstoku z dnia 16 listopada 2000 r., II AKa 161/00, OSA 2001, nr 7–8, poz. 42; wyrok SA w Katowicach z dnia 2 sierpnia 2001 r., II AKa 284/01, OSN Prok. i Pr. 2002, nr 5, poz. 9; wyrok SA w Krakowie z dnia 30 listopada 2001 r., II AKa 260/01, OSA 2002, nr 9, poz. 70; wyrok SA w Gdańsku z dnia 11 grudnia 2002 r., II AKa 428/02, Apelacja Gdańska 2003, nr 2, s. 137; wyrok SA w Krakowie z dnia 12 czerwca 2006 r. – II AKa 95/06, KZS 2006, nr 7–8, poz. 102; wyrok SA w Lublinie z dnia 17 kwietnia 2007 r., II AKa/2007, LEX nr 314605; wyrok SA w Katowicach z dnia 4 października 2007 r., II AKa 344/07, OSN Prok. i Pr. 2008, nr 6, poz. 35; wyrok SA w Krakowie z dnia 6 listopada 2008 r., II AKa 163/08, KZS 2008, nr 12, poz. 35; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 29 września 2010 r., II AKa 270/10, LEX nr 621279; wyrok SA w Krakowie z dnia 11 maja 2011 r., II AKa 88/11, KZS 2011, nr 9, poz. 41, OSN Prok. i Pr. – wkł. 2012, nr 2, poz. 23; wyrok SA w Gdańsku z dnia 5 listopada 2015 r., II AKa 344/15, LEX nr 2031178.

³³ Wyrok SN z dnia 9 października 1996 r., V KKN 79/96, OSNKW 1997, nr 3–4, poz. 27; wyrok SN z dnia 4 kwietnia 1997 r., V KKN 6/97, Prok. i Pr. – wkł. 1997, nr 10, poz. 7.

³⁴ S. Glaser, A. Mogiłnicki, *Kodeks karny...*, s. 883–884.

³⁵ R.A. Stefański, *Okoliczności...*, s. 129.

³⁶ *Ibidem*, s. 128.

wszystkim rodzaj dobra, w które godzi przestępstwo, charakter i rozmiar szkody wyrządzonej lub grożącej dobru chronionemu, a także sposób działania sprawcy, czas i miejsce popełnienia czynu, np. w czasie klęski żywiołowej. Elementy podmiotowe stanowią głównie umyślność i jej postaci, np. zamiar przemyślany (*dolus praemeditatus*), zamiar nagły (*dolus repentinus*) oraz nieumyślność i jej postaci, np. lekkomyślność, czy niedbalstwo, pobudki, motywy i cele sprawcy. Sąd Najwyższy wskazywał, że:

- „Wypadek mniejszej wagi określają przesłanki dotyczące zarówno przedmiotowej, jak i podmiotowej strony czynu. Czyn stanowiący wypadek mniejszej wagi jest typem uprzywilejowanym w stosunku do przestępstwa objętego przepisem w typie podstawowym. Dla ustalenia więc, czy zachodzi wypadek mniejszej wagi, nie mają znaczenia okoliczności, które nie wiążą się z określeniem tego typu przestępstwa, a które mogą mieć wpływ na wymiar kary, w szczególności takie jak osobowość sprawcy, poprzednia jego karalność, nagminność”³⁷.
- „Przy ocenie, czy zachodzi wypadek mniejszej wagi w danej sprawie, należy brać pod uwagę przedmiotowo-podmiotowe znamiona czynu, kładąc akcent na te elementy, które są charakterystyczne dla danego rodzaju przestępstw. Wypadek mniejszej wagi jest to bowiem uprzywilejowana postać czynu o znamionach przestępstwa typu podstawowego, charakteryzująca się przewagą łagodzących elementów przedmiotowo-podmiotowych”³⁸.

2) o wypadku mniejszej wagi nie decydują okoliczności czynu i osobowość sprawcy, zwłaszcza jego właściwości i warunki osobiste oraz sytuacja motywacyjna (teoria kompleksowa, całościowa)³⁹. Wskazuje się, że przy ocenie, co jest wypadkiem mniejszej wagi bierze się pod uwagę te same okoliczności, którymi kierują się sędziowie przy wymia-

³⁷ Uchwała składu siedmiu sędziów z dnia 15 lipca 1972 r., VI KZP 42/70, OSNKW 1971, nr 11, poz. 163; uchwała połączonych Izb Karnej i Wojskowej SN x dnia 22 grudnia 1978 r. VII KZP 23/77, OSNKW 1979, nr 1–2, poz. 1.

³⁸ Wyrok SN z dnia 9 października 1996 r., V KKN 79/96, OSNKW 1997, nr 3–4, poz. 27 z głosem K. Buchały, PiP 1997, nr 9, s. 111–114; uchwała SN z dnia 15 lipca 1971 r., VI KZP 42/70, OSNKW 1971, nr 11, poz. 63; uchwała SN z dnia 22 grudnia 1978 r., VI KZP 23/77, OSNKW 1979, nr 1–2, poz. 1, wyrok SN z dnia 18 lutego 1981 r., V KRN 333/80, OSNPG 1982, nr 1, poz. 5; wyrok SN z dnia 9 października 1996 r., V KKN 79/96, OSP 1997, nr 10, poz. 7. wyrok SN z dnia 15 października 1996 r., IV KK 247/96, Prok. i Pr. – wkł. 1997, nr 4, poz. 5, wyrok SN z dnia 4 kwietnia 1996 r., V KKN 79/96, Prok. i Pr. – wkł. 1997, nr 10, poz. 7.

³⁹ W. Świada, *Prawo karne...*, s. 478; O. Chybiński [w:] O. Chybiński, W. Gutenkunst, W. Świada, *Prawo karne. Cz. szczególna*, Wrocław–Warszawa 1971, s. 289 i 368; I. Andrejew [w:] I. Andrejew, W. Świada, W. Wolter, *Kodeks karny...*, s. 613; idem, *Kodeks karny. Krótki komentarz*, Warszawa 1986, s. 174; idem, *Polskie prawo karne...*, s. 436; A. Gubiński, *Zasady prawa karnego...*, s. 183; J. Bafia [w:] J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny...*, s. 238 i 256; G. Łabuda [w:] *Kodeks karny...*, s. 1069; wyrok SN z dnia 19 marca 1970 r., R w 179/70, OSPiKA nr 4, poz. 67 z głosem krytyczną A. Zelgi, *ibidem*; uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 29 lipca 1970 r., VI KZP 33/70, OSNKW z 1970 r., nr 10, poz. 117; wyrok SN z dnia 11 maja 1971 r., V KRN 147/71, LEX nr 21403; wyrok SN z dnia 6 lutego 1973 r., V KRN 516/72, OSNKW 1973, nr 9, poz. 112; wyrok SN z dnia 14 sierpnia 1975 r., R w 398/75, OSNKW nr 12, poz. 169; wyrok SN z dnia 20 sierpnia 1984 r., R w 478/84, OSNKW 1984, nr 3–4, poz. 21; postanowienie SN z dnia 3 sierpnia 1988 r., V KRN 146/88, OSNKW 1998, nr 1–2, poz. 5; wyrok SN z dnia 7 października 1997 r., II KKN 266/96 OSNPG 1989, nr 2, poz. 23; postanowienie SN z dnia 22 grudnia 2010 r., II KK 279/10, Prok. i Pr. – wkł. 2011, Nr 5, poz. 6; wyrok SA w Katowicach z dnia 18 grudnia 2014 r., II Aka 439/14, OSN Prok. i Pr. 2015, nr 6, poz. 36.

rze kary, tj. pobudki, stopień rozwoju umysłowego, charakter sprawcy, dotychczasowe jego życie, jego zachowanie się po popełnieniu przestępstwa⁴⁰ Ponadto twierdzi się, że wypadek mniejszej wagi zachodzi, gdy zarówno okoliczności przedmiotowe dotyczące czynu, jak i elementy podmiotowe, dotyczące osoby sprawcy, mają charakter łagodzący, sprawiający, że czyn nie przybiera zwyczajnej postaci, lecz jest przestępstwem zasługującym na łagodniejszą karę; dla oceny co jest wypadkiem mniejszej wagi istotne są te same okoliczności, które są uwzględniane przy wymiarze kary (art. 53 § 1 k.k.)⁴¹. Podkreśla się, że gdyby ustawodawcy chodziło o elementy związane z samym czynem, posłużyłby się formułą nawiązującą do stopnia społecznej szkodliwości, czy wysokości szkody⁴². O przyjęciu wypadku mniejszej wagi rozstrzyga sąd według swego uznania biorąc pod uwagę okoliczności dotyczące wymiaru kary⁴³. Sąd Najwyższy przyjął, że: „Wartość przedmiotu kradzieży jest tylko jednym i to nie najistotniejszym z wielu elementów, które mogą wpłynąć na przekonanie sądu, iż chodzi o wypadek kradzieży mniejszej wagi, bowiem większe znaczenie w tym względzie mogą mieć okoliczności dotyczące mentalności i psychiki przestępcy, jak pobudki działania, stopień rozwoju umysłowego, charakter sprawcy, jego dotychczasowy tryb życia, zachowanie się po dokonaniu czynu itp.”⁴⁴. Istotne są pobudki, stopień rozwoju umysłowego i charakter sprawcy, czyli okoliczności wpływające na wymiar kary, natomiast wartość skradzionego mienia nie miałyby być elementem przesadzającym⁴⁵.

Uwzględnianie przy ocenie wypadku mniejszej wagi wszystkich okoliczności wpływających na wymiar kary prowadziłyby do dwukrotnego uwzględniania tych samych okoliczności: raz jako powodujących uznanie danego czynu za wypadek mniejszej wagi, drugi raz przy orzekaniu za to przestępstwo kary⁴⁶. Nie przekonuje twierdzenie, że przy tej ocenie znaczenie ma wcześniejsza karalność sprawcy, skoro okoliczność ta jest brana pod uwagę przez sąd w wypadku stosowania warunkowego umorzenia postępowania (arg. ex art. 66 k.k.)⁴⁷.

3) o przyjęciu wypadku mniejszej wagi decyduje w zasadzie wyłącznie wysokość szkody wyrządzonej przestępstwem i okoliczności jego popełnienia, z wyłączeniem

⁴⁰ J. Makarewicz, *Kodeks karny...*, s. 587; M. Siewierski, *Kodeks karny i Prawo o wykroczeniach. Komentarz*, Warszawa 1965, s. 349; W. Gutekunst [w:] O. Chybiński, W. Świda, *Prawo Karne...*, s. 289; T. Majewski, *Przestępstwa przeciwko mieniu w nowym kodeksie karnym*, PiP 1969, nr 8–9, s. 348; J. Śliwowski, *Prawo karne*, Warszawa 1975, s. 457; E. Pływaczewski [w:] A. Marek (red.), *Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki*, Warszawa 1986, s. 394; D. Pleńska [w:] I. Andrejew, L. Kubicki, J. Waszczyński (red.), *System prawa karnego*, t. IV, cz. 2, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1989, s. 403.

⁴¹ W. Świda, *Prawo karne...*, 8. 478.

⁴² G. Łabuda [w:] *Kodeks karny...*, s. 1069.

⁴³ M. Siewierski, *Kodeks karny...*, s. 349.

⁴⁴ Wyrok z dnia 26 czerwca 1933 r., Nr 2 K. 414/33, [w:] *Prawo karne w świetle orzecznictwa*, opracowali S. Czerwiński, M. Przyjemski, Warszawa 1933, s. 56; wyrok SN z dnia 19 marca 1970 r., Rw 179/70, OSNKW 1970, nr 7–8, poz. 83; wyrok SN z dnia 11 maja 1971 r., V KRN 147/71, Biul. Inf. SN 1971, nr 7, poz. 162; wyrok SN z dnia 6 lutego 1973 r., V KRN 516172, OSNKW 1973, nr 9, poz. 112; wyrok SN z dnia 20 sierpnia 1984 r., Rw 478/84, OSNKW 1985, nr 3–4, poz. 21.

⁴⁵ L. Peiper, *Komentarz do kodeksu karnego*, Kraków 1933, s. 46–47.

⁴⁶ T. Bojarski, *Odmiany...*, s. 144; R.A. Stefański, *Okoliczności...*, s. 128.

⁴⁷ D. Mucha, *Przestępstwo paserstwa...*, s. 80.

okoliczności dotyczących osoby sprawcy i jego relacji do czynu (koncepcja przedmiotowa)⁴⁸. Sąd Najwyższy wprost stwierdził, że: „przy ocenie znamienia „wypadku mniejszej wagi” decydują przede wszystkim okoliczności związane z przedmiotem ochrony i stroną przedmiotową czynu, a więc głównie wysokość wyrządzonej w mieniu społecznym szkody, a także okoliczności popełnienia czynu”⁴⁹.

Podzielając pogląd, że o ocenie czynu jako wypadku mniejszej wagi decydują okoliczności podmiotowe i przedmiotowe, nie sposób nie wymienić tych okoliczności, gdyż są ściśle związane z konkretną sprawą, a w szczególności z rodzajem przestępstwa. Można je przedstawić w sposób ogólny. Niewątpliwie są one zbieżne z tymi, które charakteryzują stopień społecznej szkodliwości czynu (art. 115 § 2 k.k.), ale obejmują także jeszcze inne. Sąd Najwyższy wskazał, że spośród znamion przedmiotowych rozboju istotne znaczenie mają zwłaszcza: sposób działania sprawcy, użyte przezeń środki, rodzaj dobra, w które godzi, charakter i zamiar szkody wyrządzonej lub grożącej pokrzywdzonemu, czas, miejsce i inne okoliczności popełnienia rozboju itp.⁵⁰

W konkretnych sprawach w orzecznictwie twierdzono, że:

- „Działanie sprawcy przestępstwa rozboju skierowane jest nie tylko przeciwko mieniu pokrzywdzonego, lecz także przeciwko jego osobie. W świetle dokonanych przez sąd *meriti* ustaleń faktycznych przedmiotem kradzieży stały się pieniądze o wartości „co najmniej kilku groszy”, zaś sprawcy rozboju, co podkreśla sam pokrzywdzony, po tym jak jeden z nich uderzył go w twarz, oddali G. M. odebrany mu telefon komórkowy i legitymację szkolną, zaś jeden z nich podał mu rękę. Powyższy czyn wyczerpuje oczywiście znamiona przestępstwa rozboju, niemniej jednak zasadnym jest w tej sytuacji rozważenie zakwalifikowania go jako przypadku mniejszej wagi w rozumieniu art. 283 k.k.”⁵¹.
- „Wypadek mniejszej wagi w rozumieniu art. 210 § 11 k.k. zachodzi wówczas, gdy czyn sprawcy wyczerpuje znamiona rozboju określonego w art. 210 § 1 k.k., a ocena okoliczności przedmiotowych (rozmiar szkody wyrządzonej lub grożącej zdrowiu i mieniu ofiary, przy uwzględnieniu hierarchii tych dóbr, charakter i sposób działania sprawcy itp.) oraz podmiotowych (motywy i pobudki działania, postać zamiaru, stopień napięcia złej woli itp.) prowadzi do wniosku, iż czyn ten nie przybiera postaci zwykłego rozboju, lecz jest przestępstwem o mniejszym ładunku społecznej ujemności”⁵².

⁴⁸ J. Bafia, K. Kukawka, L. Lernell, *Problematyka części szczególnej kodeksu karnego*, [w:] *Problemy nowego prawa karnego*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1973, s. 82; J. Bafia, *Przestępstwa gospodarcze (Wybrane zagadnienia)*, Warszawa 1970, s. 63; J. Bafia [w:] J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny...*, s. 230–231; K. Mioduski, *Przegląd orzecznictwa Izby Wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego materialnego*, WPP 1971, nr 1, s. 250; M. Szwarczyk [w:] *Kodeks karny...*, s. 562; wyrok SN z dnia 3 grudnia 1980 r., V KRN 338/80 OSNPG 1981, nr 5, poz. 50.

⁴⁹ Wyrok SN z dnia 29 sierpnia 1978 r., VI KRN 207/78, OSNKW 1978, nr 12, poz. 142.

⁵⁰ Wyrok SN z dnia 4 kwietnia 1997 r., V KKN 6/97 Prok. i Pr. – wkł. 1997, nr 10, poz. 7.

⁵¹ Wyrok SN z dnia 26 listopada 2008 r., II KK 79/08, OSN Prok. i Pr. 2009, nr 4, poz. 9 z głosem aprobującym P. Lewczyka, OSP 2010, nr 3, s. 232–235.

⁵² Wyrok SA w Lublinie z dnia 8 sierpnia 1996 r., II Aka 91/96, Prok. i Pr. – wkł. 1997, nr 5, poz. 65.

- „W sprawie nie można przyjąć, że chodzi o wypadek mniejszej wagi w rozumieniu 283 k.k. Czyn ten łączy się z najściem mieszkania i miru domowego. Sprawców napadu było pięciu. Jeden z oskarżonych posługiwał się atrapą pistoletu, który przystawia do głowy pokrzywdzonego, ten zaś mógł być przekonany, że jest to autentyczna broń palna. Mamy tu zatem do czynienia z typowym mieszkaniowym napadem rabunkowym”⁵³.
- „Kwalifikacja rozboju jako wypadku mniejszej wagi jest stosowana przez Sąd Apelacyjny w razie ustalenia niskiego stopnia winy, przypadkowości działania sprawcy, nikłej szkody, w razie rozbojów dokonywanych między osobami pijącymi alkohol na tle porachunków o zapłacenie za kolejną porcję, a w wypadkach czynów graniczących z natrętnym żebractwem – gdy jest poparte groźbą itp.”⁵⁴.

Uprzednia karalność, popełnienie czynu w warunkach recydywy, czy też inne okoliczności mające wpływ na wymiar kary nie mają żadnego znaczenia dla możliwości przyjęcia wypadku mniejszej wagi⁵⁵. W wypadku przestępstw przeciwko mieniu przy ocenie, czy zachodzi wypadek mniejszej wagi istotne znaczenie ma wartość mienia, które jest przedmiotem takiego przestępstwa⁵⁶. Dopuszczenie się przestępstwa w warunkach powrotu określonego w art. 64 k.k. nie stoi na przeszkodzie przyjęciu wypadku mniejszej wagi⁵⁷.

Wypadek mniejszej wagi zachodzi wówczas, gdy stopień społecznej szkodliwości czynu jest wyższy niż znikomy, bowiem odnosi się do czynu, który stanowi przestępstwo. Nie wchodzi jednak w grę, gdy czyn jest w znacznym stopniu społecznie niebezpieczny, wówczas taki stopień społecznej szkodliwości najlepiej oddaje typ podstawowy. Zasadny jest pogląd, że czyny kwalifikowane z typu podstawowego w sytuacji, gdy istnieje typ uprzywilejowany wypadku mniejszej wagi, nie mogą być uznawane za społecznie szkodliwe w stopniu znikomym⁵⁸. Trafnie zauważył Sąd Najwyższy, że „[n]iedopuszczalne jest jednoczesne uznanie czynu zabronionego za przestępstwo stanowiące wypadek mniejszej wagi i za czyn o znikomej szkodliwości”⁵⁹. Wypadek mniejszej wagi zachodzi wówczas, gdy znamiona przestępstwa, przede wszystkim przedmiotowe, cechują się niewysoką społeczną szkodliwością, zaś jego sprawca nie jest na tyle niebezpieczny dla społeczeństwa, aby stosować w stosunku do niego zwykłą karę przewidzianą za zrealizowane przez niego przestępstwo. Słusznie podkreśla się też w literaturze, że

⁵³ Wyrok SA w Katowicach z dnia 14 września 2000 r., II AKA 223/00, Biul. SA w Katowicach 2000, nr 4, poz. 10.

⁵⁴ Wyrok SA w Krakowie z dnia 20 listopada 2003 r., II AKA 276/03, KZS 2004, nr 1, poz. 30.

⁵⁵ Wyroku SA w Lublinie z dnia 8 sierpnia 1996 r., II AKA 91/96, Prok. i Pr.-wkł. 1997, nr 5, poz. 65.

⁵⁶ L.K. Paprzycki, Glosa do wyroku SN z dnia 13 października 1995 r., II KRN 125/95, OSP 1996, nr 7–8, s. 384–385.

⁵⁷ Uchwała składu siedmiu sędziów z dnia 15 lipca 1971 r., VI KZP 42/70, OSNKW 1971, nr 11, poz. 163; uchwała połączonych Izb Karnej i Wojskowej SN z dnia 22 grudnia 1978 r., VII KZP 23/77, OSNKW 1979, nr 1–2, poz. 1; wyrok SN z dnia 3 grudnia 1980 r., V KRN 338/80, OSNPG 1981, nr 5, poz. 50, wyrok SN z dnia 18 lutego 1981 r., V KRN 333/80, OSNPG 1982, nr 1, poz. 5; wyroku z dnia 16 września 1981 r., V KRN 197/81, OSNPG 1982, nr 1, poz. 5.

⁵⁸ E. Plebanek, *Wypadek mniejszej wagi...*, s. 97.

⁵⁹ Postanowienie SN z dnia 3 kwietnia 2008 r., WZ 16/08, OSNKW 2008, nr 8, poz. 62.

pod pojęciem wypadku mniejszej wagi mieści się szerszy zakres desygnatów niż pod pojęciem czynu zabronionego, którego „społeczna szkodliwość nie jest znaczna”⁶⁰. Niewątpliwie czyny stanowiące wypadek mniejszej wagi zawierają niższy stopień społecznej szkodliwości niż czyny typu podstawowego, co znajduje wyraz chociażby w zagrożeniu karnym⁶¹. „O uznaniu konkretnego czynu zabronionego za wypadek mniejszej wagi – jak słusznie zauważa Sąd Najwyższy – decyduje ocena jego społecznej szkodliwości, jako zmniejszonej do stopnia uzasadniającego wymierzenie kary według skali zagrożenia ustawowego przewidzianego w przepisie wyodrębniającym wypadek mniejszej wagi, w kategorii przestępstw określonego typu”⁶². W judykaturze wskazuje się, że „[w]ypadek przestępstwa mniejszej wagi zachodzi wówczas, gdy znamiona przestępstwa, przede wszystkim przedmiotowe, cechują się niewysoką społeczną szkodliwością, zaś jego sprawca nie jest na tyle niebezpieczny dla społeczeństwa, aby stosować w stosunku do niego zwykłą karę przewidzianą za zrealizowane przez niego przestępstwo”⁶³.

Nie ma wpływu na ocenę wypadku mniejszej wagi – wbrew temu co się twierdzi w piśmiennictwie – niewielki stopień zawinienia sprawcy wynikający, np. z niskiego stopnia rozwoju umysłowego sprawcy⁶⁴. Słusznie dowodzi się w literaturze, że anormalna sytuacja motywacyjna czy dojrzałość sprawcy nie powinny mieć wpływu na ocenę, czy dany czyn realizuje znamiona wypadku mniejszej wagi, są zaś istotne dla wyznaczenia stopnia winy, a w konsekwencji wymiaru kary⁶⁵.

4. WYPADEK MNIEJSZEJ WAGI A NADZWYCZAJNE ZŁAGODZENIE KARY

Opowiedzenie się za koncepcją, że wypadek mniejszej wagi stanowi uprzywilejowany typ przestępstwa, a o jego przyjęciu decydują okoliczności przedmiotowe i podmiotowe, stawia pytanie o możliwość zastosowania do sprawcy takiego przestępstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary. *Prima vista* nasuwa się odpowiedź, że jest to możliwe, skoro: po pierwsze, kara jest wymierzana w granicach określonych w przepisie typizującym dane przestępstwo; po drugie, na zakwalifikowanie czynu jako wypadek mniejszej wagi nie mają znaczenia okoliczności dotyczące sprawcy, które bierze się pod uwagę przy wymiarze kary.

Sąd Najwyższy wyraził zasadny pogląd, że sąd jest uprawniony zakwalifikować dany czyn jako wypadek mniejszej wagi, a następnie nadzwyczajnie złagodzić karę, gdyż rozgraniczenie typu podstawowego od typu uprzywilejowanego przestępstwa ze względu na wypadek mniejszej wagi nie jest uzależnione od osobowości

⁶⁰ E. Plebanek, *Wypadek mniejszej wagi...*, s. 92.

⁶¹ R. Zawłocki, *Pojęcie i funkcje społecznej szkodliwości czynu w prawie karnym*, Warszawa 2007, s. 314.

⁶² Wyrok SN z dnia 13 czerwca 2002 r., V KKN 544/00, OSNKW 2002, nr 9–10, poz. 73 z głosem częściowo krytyczną T. Hajduk, PS 2005, nr 3, s. 99–104 oraz uwagami aprobującymi S. Zabłockiego, *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego – Izba Karna*, Pal. 2002, nr 9–10, s. 182.

⁶³ Wyrok SA w Krakowie z dnia 6 listopada 2008 r., II AKa 163/08, KZS 2008, nr 12, poz. 33.

⁶⁴ T. Hajduk, Głosa do postanowienia SN z dnia 13 czerwca 2002 r., V KKN 544/00..., s. 100.

⁶⁵ E. Plebanek, *Wypadek mniejszej wagi...*, s. 94–95.

sprawcy, jego opinii, poprzedniej karalności, zachowania się przed i po dokonaniu przestępstwa, a także od nagminności czynów tego rodzaju i innych okoliczności mających wpływ na wymiar kary, jednakże leżących poza czynem⁶⁶.

5. PODSUMOWANIE

Przeprowadzone rozważania wskazują, że wypadek mniejszej wagi rodzi istotne trudności interpretacyjne zarówno co do jego charakteru prawnego, jak też co do elementów wpływających na jego przyjęcie. Nie oznacza to – jak sugeruje się w literaturze – by zdefiniować w kodeksie karnym jego charakter oraz zamieścić katalog okoliczności mających wpływ na jego przyjęcie⁶⁷, a także jako dodatkową podstawę nadzwyczajnego złagodzenia kary⁶⁸. Byłoby to: po pierwsze, niezwykle trudne; po drugie, w istocie ustawodawca musiałby opowiedzieć się za którąś z przedstawionych wcześniej koncepcji, co nie byłoby rozwiązaniem pożądanym.

Nie znajduje też uzasadnienia propozycja zniesienia odrębnej sankcji za wypadek mniejszej wagi i przywrócenia stanu uregulowania tej instytucji z kodeksu karnego z 1932 r., gdzie stanowił on ustawową podstawę do zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary⁶⁹.

BIBLIOGRAFIA

- Artymiak A., *Kłopotliwe konsekwencje kazuistycznej ustawy karnej w aspekcie prawa do rozpoznania sprawy przez sąd właściwy – zagadnienia wybrane*, [w:] *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Prof. A. Zolla, Kardas P., Sroka T., Wróbel W. (red.)*, t. II, Warszawa 2012.
- Andrejew I., *Kodeks karny. Krótki komentarz*, Warszawa 1986.
- Andrejew I., *Podstawowe pojęcia nauki o przestępstwie*, Warszawa 1988.
- Andrejew I., *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1989.
- Andrejew I., W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1973.
- Bachmat P., *Pełnienie funkcji publicznej w państwie obcym lub organizacji międzynarodowej jako przesłanka odpowiedzialności za przestępstwa sprzedajności i przekupstwa (art. 228 § 6 k.k. i art. 229 § 5 k.k.)*, *Prawo w Działaniu* 2015, nr 23.
- Bafia J., *Przestępstwa gospodarcze (Wybrane zagadnienia)*, Warszawa 1970.
- Bafia J., Kukawka K., Lernell L., *Problematyka części szczególnej kodeksu karnego*, [w:] *Problemy nowego prawa karnego*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1973.
- Bafia J., Mioduski K., Siewierski M., *Kodeks karny. Komentarz*, t. 2, Warszawa 1987.
- Banasik K., *Wypadek mniejszej wagi w prawie karnym*, *Prok. i Pr.* 2008, nr 3.
- Banasik K., *Typ uprzywilejowany czynu zabronionego*, *Prok. i Pr.* 2013, nr 9.
- Buchała K., *Prawo karne materialne*, Warszawa 1989.

⁶⁶ Wyrok SN z dnia 5 lutego 1997 r., V KKN 161/96 *Prok. i Pr.* – wkł. 1998, nr 3, poz. 5.

⁶⁷ E. Plebanek, *Wypadek mniejszej wagi...*, s. 98; G. Łabuda [w:] *Kodeks karny...*, s. 069.

⁶⁸ R. Zawłocki, *Wypadek mniejszej wagi – osobliwość wagi ciężkiej*, [w:] A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger (red.), *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Prof. T. Bojarskiemu*, Lublin 2011, s. 362.

⁶⁹ J. Lewczyk, *Wypadek mniejszej wagi...*, s. 38.

- Buchała K., Glosa do wyroku z dnia 9 października 1996 r., V KKN 79/96, PiP 1997, nr 9.
- Bogacki P., *Wypadek mniejszej wagi jako typ uprzywilejowany przestępstwa rozboju*, Mon. Praw. 2014, nr 16, s. 851–852;
- Bojarski T., *Odmiany podstawowych typów przestępstw w polskim prawie karnym*, Warszawa 1982.
- Brzezińska J., *Kilka uwag o „wypadku mniejszej wagi”*, [w:] Kalisz T. (red.), *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. XXXI, Wrocław 2014.
- Chybiński O., W. Gutenkunst, Świda W., *Prawo karne. Cz. szczególna*, Wrocław–Warszawa 1971.
- Doroszevska K., *Znaczenie klauzuli „wypadku mniejszej wagi” w polskim prawie karnym*, s. 103
<https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/14904/1/07-Doroszevska.pdf>
- Hajduk T., *Wypadki przestępstw mniejszej wagi*, Prok. i Pr. 2002, nr 5.
- Hajduk T., Glosa do postanowienia SN z dnia 13 czerwca 2002 r., V KKN 544/00, PS 2005, nr 3.
- Glaser S., Mogilnicki A., *Kodeks karny z komentarzem*, Kraków 1934.
- Góral R., *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2007.
- Górniok O., Hoc S., Kalitowski M., Przyjemski S. M. Sienkiewicz Z., Szumski J., Tyszkiewicz L., Wąsek A., *Kodeks karny. Komentarz*, t. II, Gdańsk 2005.
- Gubiński A., *Zasady prawa karnego*, Warszawa 1975.
- Kodeks karny. Komentarz. Część szczególna*, Zoll A. (red.), t. II, Kraków 1999.
- Kodeks karny. Komentarz*, Bojarski T. (red.), Warszawa 2006.
- Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Zoll A. (red.), t. III, Warszawa 2008.
- Kodeks karny. Komentarz do artykułów 222–316*, Wąsek A., Zawłocki R. (red.), t. II, Warszawa 2010.
- Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Zoll A. (red.), t. II, Warszawa 2013.
- Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Art. 222–316*, Królikowski M., Zawłocki R. (red.), t. II, Warszawa 2013.
- Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Giezek J. (red.), Warszawa 2014.
- Kodeks karny. Komentarz*, Grześkowiak A. (red.), Wiak K., Warszawa 2014.
- Kodeks karny. Komentarz*, Mozgawa M. (red.), Warszawa 2015.
- Kodeks karny. Komentarz*, Filar M. (red.), Warszawa 2016.
- Kodeks karny. Komentarz*, Konarska-Wrzosek V. (red.), Warszawa 2016.
- Kubala W., *Wypadek mniejszej wagi*, WPP 1972, nr 3.
- Kubala W., Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 maja 1980 r., V KRN 90/80, Pal. 1982, nr 4.
- Lewczyk P., *Wypadek mniejszej wagi w polskim kodeksie karnym (uwagi de lege lata i postulaty de lege ferenda)*, Prok. i Pr. 2008, nr 7–8.
- Lewczyk P., Glosa do wyroku SN z dnia 26 listopada 2008 r., II KK 79/08, OSP 2010, nr 3.
- Majewski T., *Przestępstwa przeciwko mieniu w nowym kodeksie karnym*, PiP 1969, nr 8–9.
- Makarewicz, J. *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1938.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Mioduski K., *Przegląd orzecznictwa Izby Wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego materialnego*, WPP 1971, nr 1.
- Mucha D., *Przestępstwo paserstwa jako wypadek mniejszej wagi*, Ius Novum 2009, nr 4.
- Oczkowski T. [w:] Stefański R.A. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015.
- Paprzycki L.K., Glosa do wyroku SN z dnia 13 października 1995 r., II KRN 125/95, OSP 1996, nr 7–8.
- Peiper L., *Komentarz do kodeksu karnego*, Kraków 1933.
- Plebanek E., *Materiałne określenie przestępstwa*, Warszawa 2009.
- Plebanek E., *Wypadek mniejszej wagi – kilka uwag na temat charakteru instytucji*, CzPKiNP 2011, nr 1.

- Potulski J., *Typ uprzywilejowany korupcji urzędniczej – wypadek mniejszej wagi*, Gd. Stud. Praw. 2010, nr 24.
- Prawa karne w świetle orzecznictwa*, opracowali Czerwiński S., Przyjemski M., Warszawa 1933.
- Prawo karne w zarysie. Część szczególna*, Waszczyński J. (red.), Łódź 1981.
- Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki*, Marek A. (red.), Warszawa 1986.
- Prawo karne. Część szczególna i wojskowa*, Dukiet-Nagórska T. (red.), Warszawa 2014.
- Projekt kodeksu karnego oraz przepisów wprowadzających kodeks karny*, Warszawa 1968.
- Siewierski M., *Kodeks karny i prawo o wykroczeniach. Komentarz*, Warszawa 1965.
- Skorupka J., *Typy przestępstw korupcyjnych po noweli kodeksu karnego z 13.06. 2003 r.*, [w:] *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, Bogunia L. (red.), t. XV, Wrocław 2004.
- Stefański R.A., *Okoliczności uzasadniające przyjęcie „wypadku mniejszej wagi”*, Prok. i Pr. 1996, nr 12.
- Stefański R.A., *Przestępstwo czynnej płatnej protekcji (art. 230a k.k.)*, Prok. i Pr. 2004, nr 5.
- Stefański R.A., *Przestępstwo korupcji gospodarczej (art. 296a KK)*, Prok. i Pr. 2004, nr 3.
- Surkont M., *Łapownictwo*, Sopot 1999.
- System prawa karnego*, t. IV, cz. 2, Andrejew I., Kubicki L., Waszczyński J. (red.), Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1989.
- Śliwiński S., *Polskie prawo karne*, Warszawa 1946.
- Śliwowski J., *Prawo karne*, Warszawa 1975.
- Świda W., *Prawo karne*, Warszawa 1989.
- Tarnowski F., *Glosa do wyroku SN z dnia 14 maja 1980 r.*, V KRN 90/80, NP 1981, nr 10–12.
- Tarnowski F., *Wypadek przestępstwa mniejszej wagi*, Zeszyty Naukowe IBPS 1980, nr 13.
- Wąsek M., *Glosa do wyroku SA w Lublinie z dnia 8 sierpnia 1996 r.*, II AKA 91/96, Prok. i Pr. 1997, nr 5.
- Wolter W., *Uprzywilejowane typy przestępstw*, PiP 1976, nr 1–2.
- Zelga A., *Glosa do wyroku SN z dnia 19 marca 1970 r.*, Rw. 179/70, OSP 1971, nr 4.
- Zelga A., *Wypadki przestępstw mniejszej wagi*, Pal. 1972, nr 1.
- Zabłocki S., *Glosa do wyroku SN z dnia 14 listopada 1997 r.*, V KKN 4/97, OSP 1998, nr 9.
- Zabłocki S., *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego – Izba Karne*, Pal. 1998, nr 3–4.
- Zabłocki S., *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego – Izba Karne*, Pal. 2002, nr 9–10.
- Zawłocki R., *Pojęcie i funkcje społecznej szkodliwości czynu w prawie karnym*, Warszawa 2007.
- Zawłocki R., *Wypadek mniejszej wagi – osobliwość wagi ciężkiej*, [w:] Michalska-Warias A., Nowikowski I., Piórkowska-Flieger J. (red.), *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Prof. T. Bojarskiemu*, Lublin 2011.

WYPADEK MNIEJSZEJ WAGI W POLSKIM PRAWIE KARNYM

Streszczenie

W artykule zostały poruszone problemy wyłaniające się na tle regulacji wypadku mniejszej wagi w kodeksie karnym. Przedmiotem rozważań jest charakter jurystyczny wypadku mniejszej wagi, okoliczności uzasadniające jego przyjęcie oraz relacje zachodzące między przestępstwem mniejszej wagi a nadzwyczajnym złagodzeniem kary. W kwestii charakteru prawnego tej instytucji, Autorka przychyliła się do głosów zdecydowanej większości, że w ten sposób jest statuowany uprzywilejowany typ przestępstwa, a jego przyjęcie opiera się na okolicznościach przedmiotowych i podmiotowych, z pominięciem tych, które dotyczą sprawcy, gdyż

uwzględniane są przy wymiarze kary. Konsekwencją opowiedzenia się za tymi koncepcjami jest dopuszczenie możliwości zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary w razie przyjęcia wypadku mniejszej wagi.

Słowa kluczowe: nadzwyczajne złagodzenie kary, okoliczności czynu, przestępstwo, wymiar kary, wypadek mniejszej wagi

LESSER CRIME IN THE POLISH CRIMINAL CODE

Summary

The article discusses issues arising from the regulation of 'lesser crime' in the Criminal Code. The considerations focus on the juridical perception of lesser crime, circumstances justifying its recognition and the relationship between lesser crime and extraordinary mitigation of punishment. With regard to the legal character of this institution, the author agrees with the majority of opinions that this is a statutory regulation of the type of crime characterised by a lower level of social consequences, and its adoption is based on subjective and objective circumstances with the exception of those concerning the perpetrator, because they are taken into consideration when sentencing. The approval of the conceptions results in raising the possibility of applying extraordinary penalty mitigation in case of lesser crime.

Key words: extraordinary penalty mitigation, circumstances of an act, crime, type of punishment, lesser crime